

TIJORAT BANKLARIDA HISOB SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH

Bahromov Alisher Xolmurod o'g'li

Bank Moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya. *Ushbu maqolada tijorat banklarida hisob siyosatini takomillashtirish xususida mulohazalar boradi. Tijorat banklarining bank siyosatidagi ahamiyati ochib beriladi. Hisob siyosatining ustuvor vazifalari izchil yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *bank-moliya, hisob siyosati, tijorat banklari, bank tizimi, moliyaviy iqtisodiyot*

Bugungi kunda Respublikamizda iqtisodiyotni rivojlantirishga yo'naltirilgan bank kreditlari hajmining oshishi, bank kreditlaridan foydalanayotgan turli mulkchilik va xo'jalik yuritish shaklidagi mijozlar miqdori ko'payishi va banklar tomonidan berilayotgan kreditlarni oqilona joylashtirish va ular samaradorligini oshirish, berilgan kreditlar hamda ular bo'yicha hisoblangan foizlarni undirib olishni ta'minlash banklar kredit portfeli ustidan doimiy nazorat qilib borish asosiy ishi deb talab qilinmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947 sonli "O'zbekiston respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi, farmoni bank tizimining boshqarish mexanizmlarining xar bir elementini o'zaro bog'liq xolda o'rganish va tahlil etish orqali mavjud muammolarni echimini topish va ularni o'z vaqtida bartaraf etishni taqozo etadi. Hozirgi kunda bank aktivlari tarkibida kreditlarning ulushi 80 foizga, kredit portfeli tarkibida uzoq muddatli kreditlarning ulushi 95 foizga, xorijiy valyutadagi kreditlarning ulushi 55 foizga yaqin bo'lishi kredit riskining darajasi yuqoriligidan hamda u to'g'risida ma'lumotlar tez va sifatli shakllanish zarurligidan dalolat beradi. Tijorat banklar tomonidan kredit berish yanada kengiyib bormoqda. Ular davr taraqqiyoti bilan shahdam qadam tashlash maqsadida hamda raqobat kurashiga bardosh bera olishda o'z xizmat turlarini ko'paytirishlari va rivojlantirishlari shart. Bu o'z navbatida tijorat banklari xususiy kapitalining milliy va halqaro standartlar darajasiga yaqinlashtirish bo'yicha ilmiy hamda amaliy ahamiyatga ega bo'lgan tadqiqotlar olib borilishini taqazo etmoqda.

Hozirgi kunda qisqa muddatli kreditlar hisobi Adliya vazirligi tomonidan 2004 yil 17 dekabrda № 1435 son bilan ro'yxatga olingan, Markaziy banki Boshqaruvining 2004 yil 27 noyabrdagi 25/9-sonli Qarori bilan tasdiqlangan № 594 sonli "Tijorat banklarida kreditlarning buxgalteriya hisobini yuritish tartibi to'g'risida"gi Nizom va boshqa Markaziy bankning me'yoriy hujjatlariga asosan tashkil etilgan.

Tijorat banklarida kreditlarni hisobga olish uchun O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2004 yil 13 avgust 773–17–son bilan ro'yxatdan o'tkazilgan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 2004 yil 17 iyuldagi № 578 qarori bilan tasdiqlangan va 17–30–son o'zgartirish va qo'shimchalar bilan birga «O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida buxgalteriya hisobi hisobvaraqlari rejasi»da keltirilgan hisobvaraqlardan foydalaniladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki

tomonidan bank operatsiyalarini hisobga olish bo'yicha chiqarilgan me'yoriy hujjatlar asosida olib boriladi. Xorijiy valyutada berilgan kreditlarni hisobga olish uchun quyidagi balans hisobvaraqlaridan foydalaniladi: 1) qisqa muddatli kreditlar uchun:

11900 - Markaziy bankka berilgan qisqa muddatli kreditlar

12100 - Boshqa banklarga berilgan qisqa muddatli kreditlar

12300 - Hukumatga berilgan qisqa muddatli kreditlar

12400 - Byudjet tashkilotlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar

12500 - Jismoniy shaxslarga berilgan qisqa muddatli kreditlar

12600 - Yakka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar

Buxgalteriya hisobi vazifalarini tizimlashgan holda banklarda kreditlar hisobi vazifalari ham alohida guruhlandi:

bankning kredit faoliyati asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha rejaning bajarilishini;

- nazorat qilish;

- bankning kredit operatsiyalarini amalga oshirishni o'z vaqtida va to'g'ri belgilash;

- bank kreditlarini tan olish va ularni hisobda aks ettirish to'g'riligini ta'minlash;

- bank kreditlari hisobini to'g'ri yuritish va moliyaviy hisobotlar tayyorlash uchun ma'lumot bilan ta'minlash;

- tadbiriq qilish, bank kreditlari ko'rsatkichlari uslubiyoti va moliyaviy hisobot shakllarini takomillashtirish;

- bank faoliyati samaradorligini oshirish, boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun o'tkazilgan tahlil va tezkor nazoratga zarur ishonchli va aniq ma'lumotlarni shakllantirish.

Buxgalteriya hisobi — kundalik va umumiy ma'lumotlar olish maqsadida ayrim korxonalar, hissadorlik jamiyati, muassasa, tashkilot va boshqalarning xo'jalik faoliyatini uzluksiz ravishda kuzatish va nazorat qilish tizimidan iboratdir. Buxgalteriya hisobining maqsadi foydalanuvchilarni to'liq, ishonarli, o'z vaqtida tuzilgan moliyaviy va buxgalteriya hisobining boshqa axborotlari bilan ta'minlashdan iborat. Rejalashtirilayotgan ishlab chiqarish uchun pul va moddiy vositalar ehtiyojiga asosan hisoblash, taxmin qilinayotgan daromad va mahsulotlar tannarxini rejalashtirish, shuningdek, qo'yilgan maqsadga erishish yo'llarini izlash. Ishlab chiqarish jarayoni va iqtisodiy ko'rsatkichlarning haqiqatda bajarilishi va biznes-rejalarda mo'ljallanganini kuzatish, ya'ni xatti-harakatlar mo'ljallangan rejaga qanchalik muvofiqligini belgilash.

Bozor iqtisodiyoti buxgalteriya hisobi faqat hisob yuritish siyosati va statistika vazifasini bajarib qolmasdan, balki manfaatdor tomonlarga rahbari, tashqi investorlar va foydalanuvchilarga asosan moliyaviy axborotga asoslanadigan samarali axborot tizimi zarurligi natijasida kelib chiqadi. Tahlil korxonaning moliyaviy-iqtisodiy holatini yaxshilash maqsadida qaror qabul qilish uchun ilgari qabul qilingan strategiya va taktikasini baholash hamda tahlil qilish jarayonidir. Tahlil natijasida korxonada boy berilgan imkoniyatlar hisoblab chiqiladi, mavjud rezervlar hajmi belgilanadi, uskunalar, mehnat va xomashyo resurslaridan foydalanish darajasi oshadi, shuningdek, moddiy resurslar bilan uzluksiz ta'minlash yo'lga qo'yiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Vahobov A., Ibragimov A., Ishonqulov N. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. T.: “Sharq” NMAK, 2005-y.
2. Karimov A., Islomov F., Avloqulov A. Buxgalteriya hisobi. T.: –“Sharq” NMAK, 2004-y.
3. Norbekov D. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. T.: –“Iqtisodmoliya”, 2006 y.
4. Ostonaqulov. Budget hisobi. T.: 2008-y.